Škola pro udržitelný život krok za krokem

Chceme, aby školní projekty řešily problémy, které žáci a místní lidé skutečně jako problém vnímají.

Chceme, aby se s projekty žáci a místní lidé ztotožnili a byli ochotní se do nich zapojit.

Chceme, aby žáky bavily a aby v nich žáci viděli smysl.

Chceme jejich prostřednictvím rozvinout u žáků cenné kompetence pro život – například zodpovědnost, spolupráci a týmovou práci, aktivní řešení problémů, komunikaci nebo kritické myšlení.

Takové školní projekty jde ale jen těžko napsat v kabinetě. Chceme-li, aby žáci a místní lidé přijali projekty za své, musí projekty vzejít od nich. Musíme jít a zeptat se. Co vnímají naši žáci jako problém, kterým by se chtěli zabývat? Co tíží obyvatele naší obce, našeho sídliště či čtvrti? Jak by se podle nich mělo místo v budoucnu změnit k lepšímu? Co pro to můžeme společně udělat?

Prvním krokem každé školy, která se chce zapojit do sítě ŠUŽ, tedy bude promyšlení **Vize a plánu udržitelného rozvoje obce či okolí školy**. Nejde o žádný formální dokument. Není potřeba v něm používat vzletná slova a fráze. Naopak. Vzniká jako výsledek společného plánování žáků, učitelů a dalších partnerů z místní komunity a proto by *Vize a plán* měly být praktické a vycházet ze života. V takovém případě pak mohou sloužit jako dobrý základ pro další aktivity, do kterých se žáci s komunitou v budoucnu pustí.

Jakmile škola se žáky a zástupci komunity vytvoří takovýto plán/zásobník námětů, má pevný základ, na kterém může stavět při realizaci svých projektů i v dalších letech. Vznik vize a plánu udržitelného rozvoje obce a zásobníku projektů je tedy **podmínkou zapojení do programu** a na projekty v zásobníku má škola šanci získat v programu finanční podporu.

Práce žáků a dalších partnerů tady ovšem nekončí. Z navržených opatření (projektů) plánovací skupina vybere jedno, které chce uskutečnit jako první a **projekt naplánuje** a ideálně také **zrealizuje**. Z toho důvodu je dobré mít v zásobníku i nějaké finančně nenáročné opatření, které lze uskutečnit bez grantové podpory. Může jít o založení záhonku před obecním úřadem nebo umístění označené krabice na výběr vybitých baterií. Realizace alespoň malé změny jako výsledku společného plánování zabrání demotivaci zúčastněných. Jistě nechceme, aby měli lidé pocit, že jejich práce přišla nazmar a v obci se dál nic neděje.

Shrňme si tedy všechno krok za krokem:

1. **Promyslete**:
   - s kým budete plánovat,
   - jakého celku (obce či její části) se bude plánování týkat,
   - jaké plánovací techniky by bylo vhodné při tom využít,
   - co se při tom všem mají naučit žáci, případně další účastníci, a jak s tím budete pracovat ve výuce.
2. **Motivujte** žáky a další partnery a **dohodněte se** s nimi o **cíli a rozsahu** plánování.
3. **Plánujte udržitelný rozvoj** místa.
4. **Vyberte, plánujte a realizujte projekt.**

Příprava

Kdo bude plánovat a realizovat

Plánování a realizace nemá a nemůže zůstat jen na jednom, byť sebešikovnějším a sebeschopnějším, učiteli či učitelce.
Na začátku procesu je třeba **rozmyslet a projednat KDO bude plánovat** – tedy sestavit vhodnou plánovací skupinu či skupiny, a dále promyslet a předjednat možné role a odpovědnosti. Protože je Škola pro udržitelný život vzdělávací program, musí být vždy (!) součástí plánovacího týmu žáci. Logické je, že jsou spolu s nimi zapojeni i samotní učitelé, případně další (i nepedagogičtí) pracovníci školy. Také je důležité hned na začátku přípravy **projednat záměr s vedením školy** a získat jeho podporu nebo alespoň souhlas. A protože jde o komunitní projekt, neobejde se ani bez zapojení dalších partnerů v obci – rodičů, představitelů a pracovníků obecní samosprávy, neziskových organizací a spolků, místních podnikatelů a podobných subjektů.

Podmínkou programu je, že budou do plánování zapojeni alespoň někteří reprezentanti ze všech **tří níže uvedených skupin**. Čím šířeji se to podaří, tím je plánování i realizace kvalitnější a naplánovaná opatření mají větší šanci na úspěch.

A. Žáci

Například:
- celá škola
- třída/několik tříd
- užší skupina žáků intenzivně a ostatní žáci školy v jednotlivých aktivitách
- reprezentativně vybraní zástupci, ekotým, školní parlament
- jinak vybraní – kroužek, jiné. U posledních dvou variant však pozor na to, že projekt má být integrální součástí výuky, prostupující více předměty, což je při této variantě problematické.

B. Pracovníci školy

Například:
- zástupci pedagogického sboru
- nepedagogičtí pracovníci školy

C. Lidé v obci, v okolí školy

Například:
- rodiče, sdružení rodičů
- rada školy
- zástupci místní veřejné správy
- zástupci neziskových organizací, spolků (hasiči, Sokol…), knihovny, muzea, mateřská centra atd.
- zástupci podniků
- další školy v okolí
- veřejnost

Důraz je kladen zejména na zapojení žáků – vzdělávací dopad na ně patří k hlavním cílům programu.

Protože půjde zpravidla o pestré a početnější skupiny, je třeba na začátku promyslet i systém práce s nimi a zodpovědět si například následující otázky:

- Bude vše plánovat a realizovat jedna stálá skupina nebo vznikne nějaké užší koordinační jádro a širší okruh účastníků zapojíme jen v některé fázi (například na jednom plánovacím odpoledni) nebo formou více dílčích pracovních skupin?
- Pokud bude existovat užší koordinační skupina, jak bude zajištěna její reprezentativnost, důvěra ostatních k ní a dostatečný prostor pro iniciativu, nápady a informovanost těch, kdo nejsou přímo její součástí (účastníků plánovacího odpoledne, členů dílčích týmů a podobně)?
- Jak bude kombinováno zapojení žáků se zapojením dalších skupin? Budou se scházet společně žáci i dospělí v jednom plánovacím a realizačním týmu nebo budou žáci pracovat samostatně jen s podporou učitele/učitelů a výsledky s ostatními partnery budou konzultovat?

Zapojení žáků

Cílem programu je využít praktické místní projekty udržitelného rozvoje pro vzdělávání žáků, proto musí být žáci vždy klíčovou součástí plánovacího týmu (samozřejmě v případě nejmladších dětí – na začátku prvního stupně – půjde o zapojení na vhodné úrovni a o to více bude záležet i na zapojení dalších partnerů). Dle místních podmínek může mít zapojení žáků různý rozsah, ale vždy by mělo být dopředu jasně promyšleno a vymezeno, koho se práce bude týkat. Může jít o:

a) **Celou školu** – všechny žáky školy. To je z hlediska cílů ŠUŽ optimální. V případě malých škol mohou poměrně snadno být v plánovacím a realizačním týmu všichni žáci školy. U větších škol je potřeba práci strukturovat – vytvořit užší plánovací tým, který práci koordinuje, a práci rozdělit (například celá škola je zapojena do shromažďování námětů, do výběru problémů a projektů, do připomínkování návrhů, menší reprezentativní skupina formuluje návrh vize a detailně plánuje projekt, jednotlivé skupiny realizují dílčí práce).
   Užší plánovací tým by měl být reprezentativní – může jej tvořit například žákovský parlament, ekotým či vybraní zástupci tříd (zde je ovšem důležitá možnost žáků výběr ovlivnit!).

b) **Vybranou třídu či třídy** – tato varianta je vhodná zejména pro větší školy, kde učitelé vyhodnotí, že je příliš náročné koordinovat zapojení celé školy.

c) **Vybranou skupinu** – může jít o skupinu reprezentativní (například žákovský parlament, ekotým) nebo i jinou (kroužek, zájemci/dobrovolníci napříč ročníky). Tato varianta sama o sobě není optimální vzhledem k tomu, že jde o vzdělávací projekt, který by měl být organickou součástí výuky. V tomto případě je nutno zvlášť promyslet, jak budou plánování a realizace využity ve výuce dalších žáků, kteří nejsou ve vybrané skupině.

A ještě jedno hledisko je důležité při výběru a oslovení žákovské skupiny: nejen u dospělých, ale i u žáků, je pro úspěch důležité, aby získali k zapojení do procesu vnitřní motivaci, aby se dění zúčastnili se zájmem a ne jen proto, že jim to někdo jiný naplánoval.

Zapojení pracovníků školy

V plánování by měli být zapojeni i dospělí. Protože se plánování často neobejde bez komunikace se zřizovatelem a ovlivňuje dění v obci, je nezbytná informovanost a podpora **vedení školy.** Pro učitele, který je iniciátorem celého dění, je velmi důležité, zda se pro práci podaří získat i **další kolegy ve škole.** To mohou být nejen ostatní učitelé, ale vzhledem k praktickému charakteru projektů, které mohou zahrnovat například péči o veřejné prostranství, nakládání s odpady a energiemi, využívání místních potravin či biopotravin, často i **nepedagogický personál – školník, hospodářka, uklízečky …**

Zapojení lidí v obci, okolí školy

V každém případě by do plánování měli být zapojeni i **další partneři z obce** (tj. lidé mimo školu). Míra jejich zapojení závisí na místních podmínkách (zkušenost školy, velikost obce, poptávka obce). Přinejmenším by měli sloužit jako významný zdroj informací a konzultanti pro žákovskou část plánovací skupiny. V ideálním případě škola může iniciovat plnohodnotné komunitní plánování za účasti všech významných zájmových skupin v obci, kde se žáci stanou sice podstatnou, ale jen jednou z více zapojených skupin. Budeme-li uvažovat, koho v okolí školy oslovit a přizvat ke spolupráci, pak se na prvním místě nabízí oslovit **rodiče**, vzhledem k jejich přirozené vazbě na školu. Přes ně může často vést cesta i k dalším skupinám, které je užitečné zapojit.

Významným partnerem je v každém případě **veřejná správa** – v případě projektů ŠUŽ jde nejčastěji o volené představitele a pracovníky příslušného města či obce – starostu, zastupitele, člena některé komise, vedoucího věcně příslušného odboru či referenta. Hnacím motorem komunitní práce ve městech a obcích bývají často **různé spolky, sdružení a jiné neziskové organizace**. Většina úspěšných projektů by nevznikla bez zapojení místních hasičů, sportovců, rybářů, mateřského centra, skautů či ekologického sdružení. Mezi rodiči i jinde v okolí školy se často mohou také najít **podnikatelé a firmy**, které chtějí být dobrými sousedy a jsou ochotni pomoci – materiálem, službou, někdy i finančně. Užitečné může být oslovit i **veřejnost** obecně – například formou anket, pozvání na plánovací odpoledne či ke kulatému stolu. Tím se ke slovu mohou dostat neorganizované skupiny s důležitým pohledem na věc – například senioři, rodiče s malými dětmi, nebo třeba „pejskaři".

Kde se bude plánovat a realizovat

Další z věcí, které by měly být vyjasněny hned na samém začátku procesu je, pro jaký celek se bude plánovat vize, plán rozvoje a zásobník projektů. Předmětem plánování by měl být logicky vymezený obecní prostor – nejlépe obec. **Jde o geografický i sociální prostor – tedy nejen o území, ale i o komunitu**. To, že se plánovací skupina(-y) zaměří na celou obec ve smyslu samosprávného celku, je optimum. Dle místních podmínek je však třeba posoudit, zda je takové zaměření plánovacího procesu reálné. Plánování na úrovni obce přichází v úvahu zejména v případě menších sídel. Ve větších městech může jít například o určité sídliště či čtvrť, o území, z nějž jsou žáci školy (nebo jejich většina), o nejbližší ulice v okolí školy, kde se žáci často pohybují, a podobně. **Jen škola, školní pozemek či jedna plocha v okolí školy není dostatečným celkem pro plánování vize.** Iniciátoři plánování musí zadání dobře promyslet a měla by to být jedna z prvních věcí, která bude s účastníky plánování projednána.

V zásadě se tedy nabízí tři celky, na něž se může plánování zaměřit:

1. **celá obec či město,**
2. **čtvrť či obdobné logické území,**
3. **jinak vymezené širší okolí školy.**

Co se bude plánovat a realizovat

Důležité je zaměření plánování na **udržitelný rozvoj**. Proces tedy v první etapě začněte tím, že si žáci (ale i učitelé a další lidé na škole) uvědomí základní principy udržitelného života/rozvoje, rozsah témat, jichž se týká, a získají zájem se jimi dále zabývat. Plánování vize a zásobníku projektů pak posoudí vybraný obecní celek z hledisek udržitelného rozvoje.

Jak se bude plánovat

V neposlední řadě je potřeba zvážit, jaké postupy a techniky při plánování využijeme. Plánování v programu **ŠUŽ má jednoduchou logickou linku**, která je představena dále.

Co se žáci naučí a jak se bude s projektem pracovat ve výuce

Výchova a vzdělávání žáků je i při projektové výuce naším hlavním cílem. Nejde pouze o dobrý výsledek projektu ale i o dobře probíhající proces, při kterém se žáci naučí věci důležité pro život. Předem je proto potřeba promyslet, jaké **vzdělávací cíle** a výstupy bude plánování udržitelného rozvoje obce a plánování a realizace projektu mít. Tedy jednoduše, **co se při tom mají žáci naučit**.

Není nad to před začátkem práce **nahlédnout do vlastního ŠVP a promyslet, kterých již naplánovaných vzdělávacích výstupů můžeme dosáhnout naším projektem**. Jistě jich nebude málo. Projekt se tak přirozeně může stát součástí výuky různých předmětů a přiblížit ji ke skutečnému životu.

Příklady vzdělávacích výstupů dosahovaných v programu Škola pro udržitelný život

- Žák naplánuje správný sled prací k dosažení určitého cíle.
- Žák ošetřuje a pěstuje podle daných zásad pokojové i jiné rostliny.
- Žák vyhledává informace v různých typech katalogů, v knihovně i v dalších informačních zdrojích.
- Žák uspořádá informace v textu s ohledem na jeho účel, vytvoří koherentní text s dodržováním pravidel mezivětného navazování.
- Žák zdůvodňuje a využívá polohové a metrické vlastnosti základních rovinných útvarů při řešení úloh a jednoduchých praktických problémů.
- Žák pracuje s textem a obrázkem v textovém a grafickém editoru.
- Žák rozlišuje mezi náčrty, plány a základními typy map; vyhledává jednoduché údaje o přírodních podmínkách a sídlištích lidí na mapách.
- Žák připraví samostatně jednoduchý pokrm.

Jak namotivovat a vtáhnout do tématu žáky a partnery

Sebelepší námět na projekt má jen malou šanci na přežití a realizaci, když se jej kromě autora nezhostí i další aktivní pomocníci. Jak vytvořit projektový tým a zapojit žáky a partnery?

Motivace

Je důležité umět se obklopit různými lidmi, vytvořit pestrý tým, který se bude na projektu podílet – dle svých možností, třeba i jen v některých částech projektu. Lidé z týmu osvěžují a rozšiřují práci na projektu svými náměty („víc hlav víc ví“) a významně tak pomáhají posouvat celý projekt ke zdárnému cíli. **Projektový tým** (užší či širší) je hnacím motorem, který leckdy zvládne zdolat i ty „nejprudší kopce, ostré zatáčky a nečekané překážky“, které se objeví.

Jak tedy do projektu a do dění kolem něj zapojit žáky, kolegy i širokou veřejnost? Jakým způsobem a v jakých krocích? Několik tipů a nástrojů pro motivaci žáků či vtažení partnerů do projektu naleznete níže.

Oslovme žáky a kolegy, zainteresujme vedení školy, informujme zastupitelstvo, veřejnost, prezentujme svou činnost v místních médiích – nebojme se o sobě dávat vědět!

Žáci

Zapojme je do projektu od počátku, dejme jim možnost vyhledávat náměty, vyjadřovat se k aktuálnímu problému i navrhovat řešení. Výsledky jsou mnohdy velmi překvapivé! Pro žáky je velmi důležitý a motivační moment, že jsou v projektu vnímání jako **partneři**.

Práce na skutečném projektu a podíl na řešení skutečného problému je pro žáky velmi cennou zkušeností do života.

Ideálním nástrojem, jak žáky vtáhnout do dění, je například **tematický výukový program**. Škola pro udržitelný život nabízí výukový program, který se zaměřuje na konkrétní prostor (sociální, kulturní i geografický) v obci, na jeho zmapování, nalezení míst, která „pálí“ a na jejich možné řešení**.** Žáci se tak stávají **aktivní součástí projektového týmu**, řeší skutečné věci a mají možnost setkat se s veřejností, se zástupci obce a dalšími skupinami lidí. V praxi se ukazuje, že se tyto činnosti velmi dobře odráží i na studijních výsledcích žáků, a v praktických či komunikačních činnostech **mají možnost vyniknout i ti žáci, kterým se studijně příliš nedaří**.

Náměty na **motivační aktivity** zaměřené na místo a udržitelný rozvoj:

- Vnímání místa a jeho reflexe – např. hledání slov, která vystihují místo, a z nich složená báseň o místě, sbírání a zachycování zvuků, barev, pohledů.
- Jaké je místo, které pozorujeme – Učitel může připravit pracovní list s přívlastky, z nichž účastníci vybírají ty, které podle nich místo nejlépe vystihují (například „rušné – živé – klidné – ospalé“, „ošklivé – nepříliš vzhledné – pěkné – nádherné“, „velmi

pestré – vcelku členité – jednotvárné“). Vzájemně pak svůj dojem z místa diskutují, hledají, v čem se shodli, jaké mohou být příčiny, co by s tím chtěli dělat atd..

- Brainstorming „Jaké vlastnosti má udržitelné město“ „Jaké vlastnosti má udržitelná obec/komunita“ „Co je komunita“ a podobně.
- Vyhledávání a prezentace starých fotografií, map a záznamů.
- Zkoumání místa – jak se v místě změnily například lesy, cesty, voda, louky (pozorování v terénu a porovnávání se starými mapami a fotkami).
- Vytváření různých mapek, plánků a seznamů charakteristik místa.

Zajímavou motivační aktivitou vedoucí k prvnímu přemýšlení o místě, kde žijeme a trávíme čas, může být ***Mapa v pohybu***.

Mapa v pohybu

Věk: 1.–9. třída ZŠ
Délka trvání: 15–30 minut
Místo: uvnitř
Pomůcky: běžné vybavení třídy (židle, stoly, skříňky, atd.), mapa obce

Použijte vybavení třídy – stoly, židle, tabule, atd. Nechte žáky rozmístit nábytek po třídě tak, aby představoval konkrétní části a významné prvky vašeho města: továrna, vilová čtvrť, hřiště, a podobně. Při vytváření prostorového modelu obce/místa může žákům napomoci vystavený nákres či mapa. Kladťe jim otázky jako: Kde bydlíte? Kde trávíte svůj volný čas? Kam se bojíte chodit? Děti odpovídají na otázky tím, že se přesunují z jednoho místa na druhé. Pak diskutují s učitelem, proč si vybraly právě tuto lokalitu.

Vytipovaná zajímavá místa můžete zapisovat na flipchart nebo vyznačovat do mapy.

Příklady otázek:

Kde bydlíte? Kde byste chtěli bydlet?
Kde trávíte svůj volný čas? Kde byste rádi trávili nejvíce svého času?
Která je podle vás nejproblémovější lokalita ve městě a proč?
Které místo je pro vás nejsympatičtější a proč?
Kam vám rodiče zakazují chodit a proč?
Kde je vaše oblíbené/příjemné místo?
Které místo vám připadá nepříjemné, ošklivé?
Které místo vám připadá tajemné?
Které místo je podle vás nebezpečné?
Kde se scházejí lidé? Kde se scházejí senioři? Kde mládež? Kde maminky s dětmi?
Které místo je pro vás důležité/významné?

Chcete-li vést aktivitu spíše na osobní rovině, rozdejte žákům mapky místa a nechte je odpovědi individuálně zakreslovat. O konečný výsledek se pak opět můžete společně podělit.

Zdroje dalších tipů: e-learning Škola pro udržitelný život, Vnímejme přírodu všemi smysly (Witt, 2008), Učíme se dobře rozhodovat pro budoucnost (Clark, 2010)

Pedagogický sbor

Ve škole je dobré oslovit a vtáhnout do dění **aktivní kolegy**, kteří vnášejí do projektu nové nápady a **ochotné kolegy**, kteří sice nepřispějí nápady, ale spolupracují na konkrétních úkolech. (I jeden kolega zapojený do projektu je úspěch.) Mohou být buď aktivními členy projektového týmu, starat se například o PR projektu, fotodokumentaci a podobně, či jen pomáhat s plněním aktivit se žáky ve svých třídách. Motivační faktor může být to, že i dílčími aktivitami se žáky (například v rámci výukového programu, či následně při konkrétních pracích na projektu samotném) **naplňují výstupy ŠVP** – není to tedy „práce navíc". V neposlední řadě se také o jejich práci na projektu dozví veřejnost prostřednictvím různých médií.

Pozvednutí prestiže a jména školy v obci je jednou z hodnotných odměn a dlouhodobým přínosem jak pro školu, tak pro obec.

Podpora vedení školy je více než nutná, jen s obtížemi lze pracovat na projektu, který vedení školy neschválí. Jako motivace zde jistě dobře poslouží to, že díky realizaci projektu může stoupnout **prestiž školy**, dojít ke **zviditelnění školy v místní komunitě** a k **navázání kontaktu** s místními podnikateli či spolky, které mohou být pro chod školy velmi zajímavé i po ukončení projektu.

Nezapomínejte ani na **nepedagogickou část** kolektivu – například školník může zastat spoustu praktických věcí spojených s projektem, kuchařky vám zase mohou pomoci s dobrotami na kulturní akci pro veřejnost.

Rodiče

Rodiče se obvykle podaří dobře zapojit přes žáky. Samozřejmě záleží na tom, kde je škola situovaná a jaké faktory ovlivňují možnost navázání spolupráce (malá obec – „rodinné" prostředí, velké město – jistá míra anonymity, spádová/střední škola – rodiče nebydlí v místě …). Možností, kdy lze rodiče oslovit, je několik – například na **třídních schůzkách**, na **kulturních akcích školy, na besedách se zajímavým tématem** a podobně. Přes žáky lze poslat domů rodičům jako domácí úkol **anketu**. Ta musí obsahovat dobře formulované otázky vzhledem k tomu, co potřebujeme aktuálně zjistit. Měla by být jasná, stručná – nikdo nebude reagovat na desetistránkový elaborát.

Za zmínku jistě stojí i výsledky výzkumů (www.peecworks.org), které ukazují, že v těch školách v USA, kde takováto projektová forma výuky probíhá, žáci dosahují lepších studijních výsledků.

Na rodiče mysleme i ve fázi, kdy budeme například připravovat slavnostní otevření projektu. Rodiče i prarodiče se rádi přijdou podívat na své ratolesti a jsou pro jejich úspěch ochotni leccos učinit. Některé maminky (někdy i tatínkové) se tedy ochotně aktivně zapojí do příprav a třeba upečou něco dobrého!

Spolky, podnikatelé

Místní spolky a podnikatelé nám mohou velmi pomoci a usnadnit práci na projektu, na kterou sami nestačíme (hasiči s odvozem či likvidací materiálu, specializované spolky

s přednáškami či besedami k tématům spojeným s projektem, podnikatelé finančním či materiálním darem a podobně). Výhodou je, je-li místním podnikatelem či členem spolku někdo z rodičů. Mnohdy také samy spolky mohou mít prospěch ze změny v místě – například nově vzniklé místo, kde se mohou scházet. Při oslovování jim můžeme nabídnout **zviditelnění jejich spolku či firmy** prostřednictvím médií, **propagaci jejich činnosti**, v případě finančního či materiálního daru budou zmiňováni jako **sponzoři** a škola jim tímto udělá velkou službu v oblasti PR. Občas firmy naopak medializovat nechtějí, proto si tuto otázku s nimi předem vyjasněme. Finanční dar si také mohou odečíst z daní.

Zapojme do oslovování spolků a firem v obci žáky – vyzkouší si jednání v reálné situaci a procvičí své komunikační schopnosti.

Důležité je dopředu si přesně připravit, jakou **formou** budeme koho oslovovat (osobně, telefonicky, emailem), dále stručný popis projektového záměru a nakonec jaké **požadavky** chceme komu předložit a **co můžeme nabídnout** na oplátku. Do komunikace se spolky či firmami se nebojme **zapojit i žáky** – někteří mají výborné komunikační schopnosti a umí věc skvěle prodat a odprezentovat. Osvědčuje se návštěvu se žáky předem natrénovat. Také je vhodné oslovení žáky v konkrétních firmách předjednat. Někdy se totiž stane, že se žáci v akci „zaleknou“ a těžko se vyjadřují, což může některé firmy odradit. Důležité je také připravit žáky dopředu, že ne u všech dveří uspějí.

Představitelé obce a úřadu

Velmi strategické pro podporu projektu je navázat komunikaci s místními zastupiteli a pracovníky městského či obecního úřadu. Projekt mohou formálně podpořit a zaštítit, zveřejnit informace na webových stránkách obce, či nabídnout podporu ve formě prací technických služeb.

Hodnotné je zorganizovat setkání s žáky, kteří zastupitelstvu představí projektový záměr. Z hlediska propagace projektu má pak velkou váhu to, že se o projektu **diskutovalo i se zastupiteli**, a že projekt má jejich podporu. Zastupitelé nám také mohou přispět cennými nápady či radami.

Dobrým argumentem, který může pomoci získat obec na naši stranu je **prevence negativního chování** žáků a mladistvých, získání partnera pro zlepšování obce, zvýšení aktivity místních a **budování vztahu mladých lidí k obci**. **V neposlední řadě se zastupitelé na veřejnosti jistě rádi ukáží ve spojitosti se žáky!**

Společná dohoda o cíli a rozsahu plánování

Motivační aktivity směřují k tomu, abychom žáky a ostatní získali pro záměr plánovat udržitelný rozvoj obce či její vybrané části a uskutečnit projekt, který tomu pomůže. Pro úspěch našeho dalšího snažení je klíčové, aby plánovací tým cíl nejen znal, ale aby jej i **vzal za svůj, aby se s ním identifikoval**. V diskuzi by měl být cíl a rozsah společně potvrzen, upřesněn, případně upraven. Jde tedy o společnou dohodu o cíli a rozsahu plánování. Je třeba počítat i s možností, že přes naši snahu k takové dohodě nedojde, že se nám ostatní pro záměr získat nepodaří.

Aby to dobře fungovalo

- Dejme dostatečný prostor pro to, aby žáci a další partneři měli možnost vyjádřit svobodně svůj názor. Aby mohli například navrhnout záměr, aktivně se zúčastnit řízené diskuze o očekávaných přínosech a nárocích/rizicích/problémech jeho realizace, o jeho celkové vhodnosti a možných úpravách či alternativách. Na konci diskuze by mělo být závěrečné vyjádření v komunitním kruhu, případně hlasování.
- Písemně zaznamenejme, případně i písemné stvrďme dohodnutý cíl („úmluva“). Vystavme ho „na očích“.

Důležitá „drobnost“ nakonec – nikdy nezapomeňme svému týmu a všem zúčastněným poděkovat za čas, snahu a úsilí, které do společné práce vkládají, nejlépe jmenovitě. Mnohokrát se nám to vrátí zpět.

Vytváření vize a plánu udržitelného rozvoje obce

Myšlenkový postup

Plánování školy v programu ŠUŽ nemá předepsaný postup či techniky, které by bylo vždy nutné použít. Výběr způsobu plánování záleží vždy na místních podmínkách každé školy. Přemýšlení o budoucnosti místa má ale danou **logickou strukturu**, které je třeba se držet, má-li naše vize a plán dávat smysl. A to ať už při komunitním plánování použijeme jakékoliv metody a techniky.

Logický postup při plánování udržitelného rozvoje v programu ŠUŽ (viz též níže):

1. Odpovězme si: **Jaká je** naše obec dnes?
2. Odpovězme si: **Jakou bychom si přáli** naši obec v budoucnosti, aby se nám v ní dobře žilo?
3. Srovnáním současného stavu a vize určeme **potřeby a problémy** naší obce.
4. Navrhujme k nalezeným potřebám a problémům žádoucí **cílový stav.**
5. Navrhujme **projekty** k řešení nalezených potřeb a problémů (dosažení cílového stavu).
6. **Vyberme** z těchto projektů ty, kterými může škola k řešení potřeb a problémů přispět.

V této chvíli získává naše škola zásobník nápadů na projekty, které účastníci plánování považují za užitečné a kterých jsou spolutvůrci. Ze zásobníku pak společně **vybereme jeden, jenž chceme řešit jako první a … začneme**.

Vysvětleme si jednotlivé body trochu podrobněji.

1. **Odpovězme si: Jaká je naše obec dnes?**

Podívejme se na řešené místo z různých úhlů pohledu. Co funguje a co by se naopak dalo zlepšit? Na co jsme pyšní a na co nikoliv? Co se nám tu líbí a co nám vadí? Diskuzi můžeme rozdělit i podle okruhů, například zeptat se nejprve na životní prostředí, pak na společenský a kulturní život, cestovní ruch, občanskou vybavenost atd.

Můžeme také účastníky plánování seznámit s 12 tématy programu nebo tato témata přímo vymezit jako oblasti, kterým se chceme při plánování věnovat. Tvořivosti plánujících to může dokonce pomoci, protože mají pro začátek od čeho se odrazit.

2. **Odpovězme si: Jakou bychom si přáli naši obec v budoucnosti, aby se nám v ní dobře žilo?**

Když už budeme vědět, jaká je naše obec v současnosti, podívejme se pro změnu do budoucna. Nasaďme si růžové brýle a začněme snít. Jak by v ideálním případě měla vypadat za 20 let? Co bychom si zde přáli? Co by se změnilo? V tuto chvíli nemysleme na peníze nebo osobní kapacity – popisujme svou ideální představu (vizi). Na řešení bariér bude prostor později.

3. **Srovnáním současného stavu a vize určeme problémy a potřeby naší obce.**

V této chvíli již jistě máme několik témat, ke kterým se naše přemýšlení o obci vracelo. Některá mohou být širší (netřídění odpadu větší částí místních obyvatel), jiné velmi konkrétní (rozbitý chodník před obchodem na náměstí). Pokud se více námětů týká stejné oblasti, můžeme je spojit pod jedno obecnější téma. Pokud si například někdo přál naučnou stezku, jiný turistické infocentrum a další založení historického kroužku, lidé pravděpodobně soudí, že se u nás dostatečně nepracuje s místním dědictvím.

Sepišme si seznam všech problémů a potřeb místa, které se během plánování vynořily. Různým způsobem z nich pak lze vybrat ty, jimiž se chceme dále zabývat.

4. **Navrhujme k nalezeným potřebám a problémům žádoucí cílový stav.**

V minulém kroku jsme identifikovali, jaké potřeby a problémy naše obec má. Zatímco ve druhém kroku jsme snili, teď přišla řada na realitu. Jaké skutečné změny chceme v identifikovaných potřebách a problémech dosáhnout? Chceme zvýšit počet lidí se základními znalostmi o kultuře, přírodě a historii regionu? Chceme, aby alespoň polovina majitelů místních pozemků a zahrad věděla o místně původních druzích a jejich významu? Chceme na zastávce zajistit čisté prostředí a zábavu pro lidi čekající denně na autobus?

Formulujme si cílový stav podle principu SMART – tedy tak, aby byl dostatečně konkrétní a měřitelný. Snažme se vést účastníky k tomu, aby až do této chvíle ještě nenavrhovali řešení! Dostat alespoň polovině majitelů místních pozemků a zahrad do povědomí téma místně původních druhů lze mnoha různými způsoby. Během předchozího procesu se již možná některá řešení vynořila a návrhy zazněly, můžeme se k nim vrátit v následujícím bodě. Je však důležité definovat si před návrhy řešení žádoucí cílový stav.

5. **Navrhujme projekty k řešení nalezených potřeb a problémů (dosažení cílového stavu).**

Zkusme přijít na různé způsoby, jak žádoucího cílového stavu dosáhnout. Navrhujme již konkrétní projekty. Buďme kreativní, navrhujme více alternativních způsobů řešení a pak

teprve vyberme ty nejlepší. Nesvazujme se pouze svou představou, co může zvládnout škola, ale navrhujme projekty, jejichž nositelem může být kdokoliv.

6. **Vyberme z těchto projektů ty, kterými může škola k řešení potřeb a problémů přispět.**

Jistě jsou mezi navrhovanými řešeními taková, při jejichž realizaci by se mohli uplatnit žáci. Zkusme vybrat, které aktivity mohou žáci a další členové komunity uskutečnit společně a pomoci tím řešit nalezené problémy a potřeby. Některé projekty mohou být příliš náročné, pokud by se o ně škola pokoušela sama, ale ve spolupráci s okolím se nám najednou budou jevit reálnější. Ve svých návrzích pro školu se také nemusíme omezovat na projekty odpovídající podmínkám grantových výzev programu ŠUŽ. Komunitním plánováním podložený projekt má i v mnoha jiných výzvách velkou výhodu. A existují samozřejmě opatření, která lze zvládnout úplně bez grantové podpory.

Na závěr **vyberme projekt**, kterému se chceme aktuálně věnovat. Výsledky plánování sepišme do Vize a plánu udržitelného rozvoje obce či okolí školy a **seznamme s tímto záznamem** (dostatečně brzy po plánování) **všechny zúčastněné**. Jistě je bude zápis zajímat a uvidí také, že jejich nápady neskončily pod stolem. Je důležité, aby nevybrané návrhy byly zapsány a bylo jasné, že se s jejich realizací do budoucna také počítá.

Vize a plán udržitelného rozvoje obce či okolí školy nemá konkurovat koncepčním dokumentům obce či regionu. Jde o společnou vizi zúčastněných o tom, kterým směrem by se měl ubírat rozvoj v místě, kde škola působí, a seznam nápadů, co pro to škola může udělat. Je to jeden ze způsobů, jak společně přijít na to, zda můžeme něco, třeba jen malého, změnit k lepšímu.

A jak to provedeme prakticky?

To bychom měli postup myšlenkový. Praktický postup plánování však může být pokaždé jiný. Ať už zvolíme jakékoliv techniky a postupy, nezapomeňme, že **klíčovou skupinou jsou naši žáci**. Začněme tedy vždy nejprve s nimi. Výsledek plánování vždy sdílejme se všemi, kdo se jakkoliv zapojili.

Existují v zásadě **tři cesty**, kterými se můžeme vydat.

a) Žáci – Komunita – Žáci

- **Žáci nejprve sami** na základě vlastních znalostí a zkušeností určí problémy obce a navrhnou jejich řešení.
- Výsledky plánování **následně představí zástupcům komunity a konzultují** je s nimi.
- Získané názory, podněty a návrhy **žáci zapracují** do svých plánů.

Příklad 1
S jednou či několika třídami proběhne **skupinové komunitní plánování**. Na tomto plánování se žáci zamyslí nad současností a ideální budoucností jejich obce, určí důležité problémy a navrhnou jejich řešení, na kterých se mohou podílet.

Výsledky své práce pak **prezentují a diskutují na setkání** například se starostou, radou města, učiteli, rodiči nebo veřejností.
Učitel se žáky **zapracuje** všechny **názory do výsledné podoby** Vize a plánu udržitelného rozvoje.

Příklad 2
Každý žák školy vyplní v občanské výchově **anketní lístek** o tom, co by chtěl v místě změnit, jak by se podle něj dala věc řešit a co je pro to ochoten udělat. Třídy pak zvolí své zástupce, kteří **výsledky ankety zpracují, prezentují a diskutují** na osobním setkání se zástupci komunity.
Učitel se zástupci žáků **zapracuje** všechny **názory do výsledné podoby** Vize a plánu udržitelného rozvoje.

Příklad 3
Učitel pracuje se všemi žáky určitého ročníku. Rozdělí je do skupinek a ty – každá za sebe – vytvoří mapu problémových/hodnotných a významných míst v okolí. Problémy, které nejsou vázány na konkrétní místo, zaznamenají vedle mapy. Na základě map žáci určí důležité problémy obce a navrhnou řešení, na kterých se mohou podílet.
Žáci zpracují **anketu/dotazník**, v němž respondenti okomentují či doplní navrhovaná řešení – projekty. Předloží ho svým rodičům a/nebo s ním vyrazí do ulic v okolí zeptat se místních obyvatel.
Žáci **zapracují** jejich připomínky **do výsledné podoby** svých plánů.

b) Komunita – Žáci – Komunita

- Žáci **sbírají od zástupců komunity** a spolužáků **podněty** a návrhy ke stavu a problémům místa a doplňují je o své vlastní.
- Na základě získaných podnětů žáci **tvoří vizi a určí problémy** obce.
- Výsledky svého plánování pak **předloží zpět zástupcům komunity.**

Příklad 1
Žáci ve spolupráci s učitelem nachystají na nástěnce ve vestibulu **strom přání**. Každý, kdo se ve škole pohybuje, na něj může napsat, co mu v oblasti životního prostředí v obci schází. **Před třídními schůzkami žáci upozorní své rodiče**, aby nezapomněli na strom přidat svůj příspěvek.
Na základě takto získaných podnětů žáci určí významné problémy a navrhnou jejich řešení. **Vytvoří seznam aktivit – projektů**, na kterých by se chtěli podílet.
Tento seznam opět vyvěsí na nástěnku ve vestibulu a k němu umístí **hlasovací box**, kam mohou lidé vhodit svůj hlas pro některý z projektů. Svůj seznam projektů a výsledky hlasování pak osobně představí zástupcům obce a/nebo dalších místních organizací.

Příklad 2

Žáci si připraví otázky a v okolí školy provedou **rozhovory** s lidmi na ulici nebo s obyvateli tamních domů. Tytéž otázky pak položí i svým spolužákům.
Na základě takto získaných podnětů určí významné problémy a navrhnou jejich řešení. **Vytvoří seznam aktivit – projektů**, na kterých by se chtěli podílet, a pomocí **tabulky dopadu a proveditelnosti** určí, do kterého se pustí nejdřív.
Sestaví **dopis**, kterým seznámí se svými plány své rodiče, místní obyvatele, zástupce obce a/nebo dalších místních organizací.

c) Žáci a Komunita

- Žáci **společně** s ostatními partnery diskutují podněty, návrhy ke stavu obce, formulují svoji vizi (ideální představu) a klíčová témata obce. Společně také navrhují jejich řešení.

Příklad 1
Na málotřídní škole proběhne odpoledne **skupinové komunitní plánování**. Na tomto plánování se žáci, učitelé a veřejnost společně zamyslí nad současností a ideální budoucností jejich obce, určí důležité problémy a navrhnou jejich řešení, na kterých se mohou podílet.

Příklad 2
Žáci městské školy pozvou **dopisem a/nebo osobně** zástupce organizací působících v místě, zástupce místní samosprávy, odboru školství a/nebo životního prostředí a své rodiče. Každá třída si zvolí své zástupce. S těmito zvolenými žáky, pedagogy a ostatními pozvanými proběhne odpolední **skupinové komunitní plánování**, na něž si žáci ze svých tříd, stejně jako ostatní ze svých organizací přinesou podněty, čím by bylo v městě žádoucí se zabývat. Na tomto plánování se účastníci společně zamyslí nad současností a ideální budoucností jejich obce, určí důležité problémy a navrhnou jejich řešení, na kterých se mohou podílet. Zástupci žáků přenesou s pomocí učitelů informace zpět do svých tříd, stejně jako ostatní do svých organizací.

Kromě uvedených příkladů existuje samozřejmě celá řada dalších možností, jak postupovat při našem společném plánování. Využít lze všechny způsoby, které jsou představeny v *oddíle B kapitole 2.3 Techniky komunitního plánování*, a jistě i další. **Nezapomeňme ale, že obsah Vize a plánu udržitelného rozvoje obce či okolí školy vzniká vždy spoluprací zástupců skupiny A, B a C.**

Několik tipů na závěr:

- Před začátkem plánování seznamme žáky a další zúčastněné s tím, co je udržitelný rozvoj a **s účelem našeho plánování**. Bude jim jasnější, kam se mají ve svých myšlenkách ubírat.

- Má-li obec vypracovanou vlastní **strategii udržitelného rozvoje**, je dobré ji se žáky otevřít a využít jako zdroj informací o tom, co místní komunita či místní samospráva

považuje za důležité. Žáci z ní mohou vybrat a aktualizovat témata, se kterými se ztotožňují, a rozpracovat je do vlastního seznamu návrhů na projekty.

- Při výběru problémů k řešení můžeme účastníkům přidělit **dva druhy hlasů** – problém významný pro ně jako místní obyvatele a problém, který podle nich může řešit škola se žáky. Výsledky pak můžeme z rukou žáků předat zástupcům obce.

- Buďme připravení, že naše původní představa, co by bylo potřeba v místě udělat, se společným plánováním může úplně změnit. Pak bude muset dojít k **přehodnocení původní představy**. Chceme-li řešit nějaký problém – například odpady – nebuďme zklamaní z toho, když při společném plánování zjistíme, že odpady nikoho netrápí a že je třeba řešit například ozeleňování nebo veřejné WC.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Projekt Škola pro udržitelný život – vzdělávání pro udržitelný rozvoj a tvorba sítě škol a jejich partnerů, CZ.1.07/1.1.00/08.0064 je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.